

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Wprowadzenie

Author: Wioletta Wilczek

Citation style: Wilczek Wioletta. (2021). Wprowadzenie. W: W. Wilczek (red.), "Bogactwo Polszczyzny w Świetle Jej Historii. T. 8" (S. 7-10). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu tak długo, jak tylko na utwory zależne będzie udzielana taka sama licencja.

Wprowadzenie

Język w ujęciu diachronicznym był tematem ósmej konferencji z cyklu „Bogactwo polszczyzny w świetle jej historii”, która odbyła się 7 listopada 2018 roku w Katowicach. Wydarzenie zostało zorganizowane przez Zakład Historii Języka Polskiego w Instytucie Języka Polskiego im. Ireny Bajerowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Dotychczasowa formuła konferencji jako spotkania młodych badaczy języka została rozszerzona, dzięki czemu spotkanie naukowe stało się wymianą myśli i inspiracji badawczych pracowników naukowych i doktorantów. Prelegenci przedstawili różnorodne zagadnienia, wykorzystując odmienne założenia metodologiczne i prezentując interesujące poznawczo wyniki własnych obserwacji dawnego języka. Dowodem zainteresowania poruszaną problematyką były ożywione dyskusje uczestników konferencji i zgromadzonych słuchaczy.

Konferencja odbywa się cyklicznie co dwa lata (od 2004 roku), a trwałym efektem prezentacji badań naukowych i rozmów są tomy pokonferencyjne¹, które ukazały się nakładem Wydawnic-

¹ Referaty wygłoszone podczas siedmiu wcześniejszych spotkań – kolejno w latach 2004, 2006, 2008, 2010, 2012, 2014, 2016 – złożyły się na siedem tomów, o tożsamym z nazwą konferencji tytule, opublikowane zostały nakładem Wydawnictwa Uniwersytetu Śląskiego: *Bogactwo polszczyzny w świetle jej historii* (T. 1. Red. K. Kleszczowa, A. Rejter. Katowice 2006; T. 2. Red. K. Kleszczowa, A. Rejter. Katowice 2008; T. 3. Red. A. Rejter. Katowice 2010; T. 4. Red. J. Przyklenk, A. Rejter. Katowice 2012; T. 5. Red. J. Przyklenk. Ka-

twa Uniwersytetu Śląskiego. Niniejszy tom składa się z artykułów przedstawionych w formie referatów podczas konferencji oraz tekstów autorstwa studentów katowickiej uczelni, zainteresowanych badaniami historycznojęzykowymi. Dociekliwość badawcza młodych naukowców budzi nadzieję na kontynuację ścieżek badawczych dotyczących dawnego języka. Artykuły zgromadzone w tomie poruszają zróżnicowane zagadnienia oscylujące wokół pewnych grup tematycznych. Zasadne było zatem wyodrębnienie trzech szeroko pojmowanych części.

Pierwsza z nich – *Od historii do współczesności – ciągłość, zmienność, inspiracje* – zawiera naukowe przemyślenia o charakterze teoretycznym i praktycznym podejmujące wątki historycznojęzykowe. Rozważania rozpoczyna tekst dotyczący relacji trzech pojęć – języka, historii i humanistyki. Ich wzajemne oddziaływanie podnosi wartość humanistyki jako dziedziny nauki oraz warunkuje rozwój refleksji naukowej, której istotną inspiracją są także wątki filozoficzne. W kolejnym tekście przedmiotem opisu jest rozwój semantyczny leksemu *posiadać* w kolejnych wiekach. Autorka wykazuje zmianę konceptualizacji wyrazu, bazującą przede wszystkim na rozszerzeniu kontekstów użycia dotyczących dawniej sfery materialnej o współcześnie obserwowaną sferę niematerialną. Obecny status językowych aktualizacji jest związany z rozwojem tzw. polszczyzny konsumpcyjnej. Przedmiotem oglądu badawczego w następnym artykule są historyzmy, omawiane w językoznawstwie zazwyczaj w kontekście archaizmów. W artykule rozgraniczono te dwa terminy i postuluje się zwrócenie uwagi na trzy zagadnienia węzłowe (granice temporalne, granice terytorialne oraz desygnat), które umożliwiają rozdzielenie historyzmów i archaizmów. Praktycznym dowodem przedstawianej tezy jest analiza dwóch słów – *indygenat* i *kaptur*. Autorka kolejnego artykułu skupiła swą uwagę badawczą na gwarze istebniańskiej i jej współczesnym statusie. Lokalna tradycja i historyczne uwarunkowania regionalnej odmiany języka decydują o jej potraktowaniu jako elementu dzie-

dzictwa kulturowego. Materiał badawczy stanowią wyniki ankiet przeprowadzonych wśród mieszkańców Trójwsi Beskidzkiej obrazujące przeobrażenia językowe i obecny sposób funkcjonowania gwary.

Na drugą część – *Od słowa do znaczenia – etymologia, przemiany, warianty* – złożyły się cztery prace, w których osią analizy uczyniono zagadnienia leksykalne i onomastyczne. W początkowym artykule tej części oglądowi badawczemu poddano leksykę budowlaną wyekscerpowaną ze *Słownika polszczyzny XVI wieku*. Przedmiotem analizy objęto jednostki leksykalne zgromadzone w polach znaczeniowych dotyczących m.in. nazw obiektów budowlanych, elementów konstrukcyjnych czy czynności budowlanych. Autorka wskazuje procesy warunkujące rozwój ilościowy i kształtujące charakter omawianego pola leksykalnego: neologizmy, przesunięcia znaczeniowe i neosemantyzację oraz zapożyczenia. Kolejny artykuł dotyczy pola znaczeniowego osób przejawiających cechy choroby psychicznej. Analiza semantyczna obejmuje wybrane jednostki leksykalne (m.in. *szalenciec* i *wariat*). W tekście skupiono się także na aspekcie słowotwórczym i możliwości tworzenia nazw żeńskich od prezentowanych leksemów. Centrum zainteresowania autorki następnego artykułu jest wyraz *dypломacja*. W opisie sięgnięto do genezy omawianego słowa, przedstawiono jego rozwój znaczeniowy i derywaty na poszczególnych etapach polszczyzny aż do czasów współczesnych. Kontekstem analizy uczyniono także wątki odnoszące się do innych języków europejskich. Tę część rozważań zamyka tekst poświęcony jednostkom onomastycznym z zakresu nazw górskich, konkretnie: wierzchołków górskich i ich ciągów (pasm) w Karpatach. Przedmiot opisu stanowią jednostki proprialne bazujące na nazwach pospolitych pochodzenia rumuńskiego, które zostały sklasyfikowane za pomocą kryterium gramatyczno-strukturalnego. W toku analizy wskazano różny stopień wariantywności wybranych grup oronimów.

W trzeciej części – *Od znaku do tekstu – składnia, gatunki, funkcje* – znalazły się trzy artykuły podejmujące zagadnienia pragmaty lingwistyczne. W pierwszym z nich naukową refleksją objęto zmienność funkcji znaków przestankowych. Tytułowa kropka

nienawiści jest wykładnikiem intelektualizacji interpunkcji, jej odchodzenia od klasycznych założeń historyków języka dotyczących znaków przestankowych. Zaobserwowana ewolucja związana jest z emocjonalizacją wypowiedzi i kategorią mówioności. Autorka kolejnego tekstu dokonuje charakterystyki poziomu składniowego dawnych tekstów naukowych z zakresu pedagogiki i językoznawstwa. Analizy statystyczne dotyczą m.in. stosunku zdań pojedynczych do zdań złożonych oraz hipotaksy do parataksy. Wyniki poczynionych obserwacji wskazują również funkcje najczęściej używanych typów zdań. Ostatni z tekstów porusza kwestię gatunku przysięgi. Poczynione obserwacje przekonują o niejednorodności gatunku oraz wskazują ewolucyjny aspekt jego funkcjonowania. W kręgu zainteresowania autorki są komponenty struktury przysięg współczesnych oraz wykładniki identyfikujące gatunek jako reprezentację stylu urzędowego.

Różnorodność i wieloaspektowość zaprezentowanej problematyki dowodzi istnienia wielu obszarów badawczych na gruncie historycznojęzykowym, możliwym do eksplorowania w kolejnych badaniach. Językoznawstwo diachroniczne po raz kolejny okazało się inspirującą badaczy dziedziną, przybliżającą język, kulturę i komunikację wieków dawnych.

Wioletta Wilczek